

IZTOK OSOJNIK

Metka Peserl z Iztokom Osojnikom

PESERL: Čeprav ste prejemnik dveh prestižnih nagrad za poezijo, Jenkove in Veronikine, ste svojo najnovejšo pesniško zbirko izdali v samozaložbi. To sicer nima več slabšalnih konotacij, vendar je ob trenutnem številu založb v Sloveniji vaša odločitev vendarle nenavadna, posebej zato, ker pesniška zbirka ni nekaj, kar bi se splačalo izdati v samozaložbi iz, recimo, finančnih razlogov. Zanima me, ali ta vaša poteza nemara predstavlja simptom kake na prvi pogled neopazne bolezni v slovenskem založništvu ali neugodnega razmerja sil v literarni sferi, kjer nemara nekateri pesniki hitreje in laže pridejo do izdaje kot drugi. In če je tako, ali torej še zmeraj velja, da je pomembno negovati vplivne prijatelje in se hkrati nikomur zameriti?

OSOJNIK: Razlog, da sem se odločil za samozaložbo, je preprosto. To je bil edini način, da sem knjigo objavil. Počasi imam namreč dovolj dejstva, da moram čakati od deset do dvajset let, preden lahko moje knjige v Sloveniji zagledajo luč sveta. Mislim, da so minili časi, ko sem v tem videl izraz zavrnitve moje umetnosti. Ne bom si upal trditi, da jasno vem, kaj se dogaja pri nas. Ampak v omenjenih razmerah vse bolj prepoznavam uveljavitev in prisilo neke nove cenzure. Torej politično diskvalifikacijo ali discipliniranje, povezano s samovoljo razmeroma ozkega kroga ljudi. V nobenem primeru ne gre samo za novo nastale razmere v založništvu, ampak za širši in celovit pojav, ki ga je treba razčleniti na različnih ravneh. Ena izmed njih je vsekakor privatistična, kar omenjate na koncu vprašanja. In

druga politikantska. Če hoče človek izdati knjigo pri založbi, mora imeti več kot samo prijateljske zveze z uredniki.

V Sloveniji imamo zgolj eno ali največ dve kliki, ki večinoma obvladujeta vse glavne literarne "ustanove", od revij do založb, pa ekspertno komisijo na Ministrstvu za kulturo, delovanje stroke in akademskih krogov, pa komisije za različne nagrade. Upam, da bo na primer komisija za založništvo pod novim vodstvom delovala drugače. Pod Šeligom ni. Nasprotno. Do sedaj je bilo vse brezskrbno prepuščeno zelo splošnim oblikam preverjanja in ocenjevanja, kaj je in kaj ni primerno za podporo s strani Ministrstva za kulturo. Seveda ni šlo za nedolžne reči, saj se moramo zavedati, da so v zadnjih letih založbe izdale večinoma samo tista dela domačih avtorjev, ki so dobila omenjeno podporo. Ministrstvo je hočeš nočeš predstavljalo zadnjo instanco odločanja o produkciji izvirne domače literature. Ekspertna komisija, ki je omenjene podpore podeljevala zgolj na podlagi nejasnih recenzij (ki so jih avtorji pogosto pisali kar sami) in imen avtorjev, ki so bili povezani z omenjenimi eksperti (številni so bili prijatelji ali celo sorodniki, njihovi uredniki ali predlagani avtorji). Če se posameznik ne glede na nagrade ni hotel ali pa ni mogel vključiti v enega izmed protežiranih "uradnih" krogov, je bil izločen.

Poseben primer omejevanja predstavlja seveda tako imenovano "razumevanje" literature. Torej dominantna (čeprav nereflektirana) predstava (fantazma, mitska slika, kliše, stereotip), na podlagi katere odgovarjamo na vprašanje Kaj je literatura? Tipično za slovensko literarno vedo (slavistiko in komparativistiko) je, da ne poskuša razumeti in razložiti literature, ki se je oblikovala v našem jeziku, ampak ji vsiljuje svoje razumevanje, ki je zgrajeno bodisi na pozitivističnih pozicijah devetnajstega stoletja (kurikulum avstroogrskih šol) bodisi na nerazumljenih, uvoženih modelih razumevanja, ki pa jih v zadnjih dvajsetih letih ni znala več premišljati v temelju (na primer intertekstualnost ali postmodernizem). Če rečem, da je slovenska literarna veda v globoki krizi, samo povzemam mnenje na primer tujih slavistov, ki ga ne skrivajo, saj se jim ni treba bati prikritega nasilja domačih mogotcev. Mislim, da je po smrti Pirjevca, umiku Kermaunerja in razkolu, ki je ločil slovenske "literate" od šole teoretikov in filozofov okoli revij Problemi, Analecta, Razpol in tako dalje, slovenska literarna refleksija doživela hud padec.

Naj izpostavim samo en pomemben nerazumljen problem: razumevanje subjekta kot razpršenega subjekta brez centra ali polja diseminacije. Filozofijo, znanost in teorijo dvajsetega stoletja je zaznamoval temeljni razpad subjekta kot nečesa absolutnega in zgolj po sebi (*cogita*, tistega, ki zase misli, da misli in ve). Tisto, na kar je treba opozoriti slovensko literarno vedo, je, prvič, da je subjekt mesto, s katerega se nagovarja literarno delo in ne subjekt literarnega dela (subjekt-predmet literarnozgodovinske razprave), gre torej za samopoložaj znanstvenika, ki se ukvarja z literarnim delom, in drugič, da se vložka znanstvenika ne da izločiti iz postopka in rezultatov premišljevanja o literarnem delu. Med literarnim delom in literarnim znanstvenikom obstaja zapletena

povezanost in ne temeljna distanca, kot bi nam to radi v duhovnozgodovinskem duhu pozitivizma (nihilizma) devetnajstega stoletja vsilili kot osnovno fantazmo literature na začetku enaindvajsetega stoletja.

Nerazumljiv odpor do zahtevne literature je lahko samo simptom odpora do samozahtevnosti. In tisto, kar je najbolj zaskrbljujoče, je konsenz večine akterjev, ki predstavljajo slovenski "uradni kulturni sloj", kot se je izrazil Marko Crnkovič. In ki od slovenske poezije zahteva in pričakuje variacijo na rimane takte klarineta s kozolcem in hribi v ozadju. V nasprotju s svetovi, prikazanimi v razmeroma obsežni produkciji sodobnih svetovnih mislecev in literatov, ki je dostopna tudi v slovenščini. V tem smislu imate prav. Na videz nepomembno dejstvo, da sem bil prisiljen rešiti svojo knjigo iz neskončnega zadrževanja v uredniških bunkerjih (kar spomni na usodo številnih problematičnih slovenskih filmov v času socialistične cenzure) in jo kljub velikemu finančnemu bremenu izdati v samozaložbi, predstavlja samo vrh ledene gore.

PESERL: Ali vam biti pesnik v času, ko poezija ni več v samem srcu narodove domišljije, ampak že kar malo čudaška dejavnost, rezervirana čedalje bolj za pesnike same in njihove vse redkejša občudovalce, še zmeraj daje občutek, da se uresničujete ne le osebno, ampak prispevate nekaj dobrega in pomembnega tudi k duhovni zakladnici jezikovne skupnosti, ki ji pripadate? In kaj je tisto "dobro" in "pomembno", kar upravičuje natis sto petdesetih pesniških zbirk na leto, večinoma seveda nevrednih večje pozornosti?

OSOJNIK: Najprej je treba razčistiti določen nesporazum o "vlogi pesništva v samem srcu narodove domišljije". Treba je ločiti med njegovo dejansko vlogo in sposobnostjo "naroda" vedeti, kaj omenjena vloga zares je. Osebno ločim dve ravni znanja, ki ju imenujem površinsko in globinsko znanje. Če se hoče človek ukvarjati s temeljnim ustrojem svojega obstoja kot konkretnega načina življenja v svetu tu in zdaj, mora zapustiti površinsko raven izrekanja praznih mnenj o poeziji in zunanjega opisovanja njenih slik ter se spustiti v razčlenjevanje na videz sekundarnih detajlov, ki se zares izkažejo kot ključni za prehod v obvladovanje globinskega znanja. To zahteva precejšnje znanje, kar se zdi v primeru razmišljanja o poeziji kontroveržno, saj naj bi za pesnike veljalo, da so (v duhu nasilno oblikovane slike o Prešernu) neodgovorni in nezanesljivi fičfiriči ali problematični pijanci, ne pa najresnejši "učenjaki" svojega časa.

Ni treba poudariti, da gre za popolnoma napačno predstavo. Prešeren na primer je bil izšolan pravnik, ki je govoril ali bral vrsto jezikov in bil celovito izobražen. Vsekakor bolj kot velika večina njegovih sodobnikov. In če kdo misli, da je mogoče kak sonet iz sonetnega venca naklepati na koleslju med vožnjo od ene gostilne do druge, naj kar poskusi. Rezultat bo seveda omenjeno "stihotvorstvo", ki pa s poezijo nima nič. Poezija nima nič s predstavo o duhovni zakladnici, sliko, ki v človeku ustvarja lažni občutek, da imamo opraviti z nekakšnim trezorjem, v katerega mečemo razne umetniške stvaritve, s katerimi

ne vemo kaj početi, razen da z njimi mahamo ob državnih praznikih, češ glejte, tudi mi imamo enega takega zagovednega nesrečno zaljubljenega. Če govorimo o kulturi, gre za nekaj temeljnega, za živo in dejansko vsakdanjost, za polnost naše eksistence kot take. Antropologi so jasno pokazali, da predstavlja kultura ključno nadgradnjo, brez katere bi bili prikrajšani za 40% svoje spoznavne moči.

Kulture ne dobimo že v genih, tako kot telesne zgradbe in razvoja, ampak jo je treba usvojiti, se je naučiti. Kultura je učni proces, ki se nikoli ne konča, je neskončna produkcija kot taka, ki teče, se razvija in odpira nove možnosti za nove produkcije. In kot taka je struktura našega obstoja. V tem procesu ima poezija temeljni pomen, je sam ta proces na ravni temelja. Človek v poeziji v jeziku neposredno sodeluje v artikulaciji oblikovanja temeljne predstave kot načina svojega obstoja. Poezija ni umetnost izdelovanja lepih podob, ampak eksistencialni (estetski) agregat temeljnih "drž".

Seveda pa je vprašanje, koliko je naš narod pripravljen vložiti v svojo kulturo. Kot lahko presodimo tudi iz izkušenj ostalih "neprofitnih" področij, ne prav dosti: kriminalno zanemarja zdravstvo (o neverjetni nesramnosti zdravniškega sindikata raje nič ne rečemo), šolstvo in vse bolj tudi znanost. Pod pretvezo o mednarodni promociji pa vlaga v tretjerazredne populistične projekte, kot so nogomet in popevke na Evroviziji. Kar nas bo kmalu pripeljalo do tega, da ne bomo več znali kupiti niti dobrega mobitela. Kaj šele, da bi se lahko enakovredno pogovarjali z ostalimi prebivalci na planetu. Saj niti v svojem jeziku ne bomo več kos zahtevam po razumevanju in ravni komunikacije, ki jo bodo diktirale razvite sredine. Kaj šele v tujih jezikih. Dejstvo, da Žižek svoje knjige najprej objavi v tujini, potem pa iz objave v tujem jeziku pripravi skrajšan prevod v slovenščini, zvoni k preplahu. Žal moram reči, da se tudi meni že dogaja nekaj podobnega. Žalostno se mi zdi, da doma ne dobim podpore za knjigo ali ne morem objaviti pesmi, ki so že bile objavljene v tujini. No ja, mogoče čez kakih dvajset let ...

PESERL: Po mnenju pesimistov ni daleč dan, ko bomo lahko živeli brez poezije. Kakšen bo tisti dan? Predvsem pa, kakšni bomo mi?

OSOJNIK: Tega filma ne bomo videli. S temi reči je pretil že Platon (o njegovih razlogih in prikritem "ideološkem" ali celo "nihilističnem" ozadju "izgona piscev iz Države" je francoski filozof Derrida napisal celo knjigo). Tudi Hegel se je že zdavnaj razpisal o koncu umetnosti. Ampak če se to ni zgodilo do sedaj, se tudi v prihodnje ne bo. Poezijo je moč najti v vseh civilizacijah in časih (celo med inkvizicijo, protireformacijo, nacizmom in stalinizmom). Poezija je usodno povezana s *homo sapiensom* kot takim. Dokler bo obstajal, se je ne bomo otresli. Brez poezije ni življenja, kot tudi brez dihanja ni uspešnega poslovnega človeka. Pa če se določen narod še tako trudi izničiti svoje zdravje, znanje ali kulturo in jih nadomestiti s cenenimi (ampak drago plačanimi) uvoženimi surogati, se bo na koncu našel kdo, ki bo ohranil "tradicijo" in jo posredoval naprej, kot temu reče slavni francoski filozof Ricoeur.

PESERL: Poezija ima pri prodoru slovenske literature v svet nedvomne prednosti. Prevajanje in tiskanje romanov zahteva velik finančni vložek in tveganje, medtem ko izhaja dovolj revij, ki so pripravljene natisniti tri, štiri pesmice, posebej če v zameno kaka slovenska revija natisne nekaj pesmi "njihovih" avtorjev. Nasploh je t. i. poetry circuit nekakšen zaprt krog, ki spominja že skoraj na framazonsko bratovščino. Koliko verodostojna je pravzaprav "prisotnost" slovenskih pesnikov v tujih jezikovnih prostorih, kako daleč seže njihov vpliv in koliko izvodov na tujem izdanih zbirk se znajde v rokah domačih bralcev, da ne omenjam kupcev?

OSOJNIK: Težava ni v "lahkotnosti" poezije ali učinkovitejši mednarodni "framazonski" bratovščini pesnikov in urednikov, ampak v prevodih, ki so v primeru proze zahtevnejši oziroma dolgotrajnejši. In v tujih revijah je res lažje najti dve strani za nekaj pesmi kot pa dvajset za novelo ali celo založnika za knjigo. V ozadju gre torej za povsem prozaične razloge, ki so, kot ste pravilno rekli, tesno povezani s finančnimi sredstvi. Po drugi strani pa je primerneje, če na tujem objavljeno pesniško produkcijo primerjamo z usodo "tuje" poezije in ne z usodo ostalih zvrsti naše literarne produkcije na tujem. Tudi tuji pesniki morajo iti pri uveljavljanju svojega dela skozi celoten proces, od najnižje ravni do najvišje. Naši pesniki v tujini delijo njihovo usodo.

Seveda vemo, da obstajajo tudi problematični "uspehi", rezultati osebnih dogovorov. Kar pa ne velja samo za pesnike, ampak tudi za druge umetnike in znanstvenike. Mislim, da ne bi bilo težko tudi med pesniki ali pisatelji najti "svetovnih računalniških prvakov". Težko pa je jasno ločiti med objavo kot dogovorom na ravni osebnega poznanstva ali rezultatom agresivne samopromocije in objavo, ki izhaja iz prodornosti in resnične kvalitete literarnega dela. Ampak kot na vseh drugih področjih (poglejte zdravnike) tudi v literaturi ne obstaja imperativ "objektivne"

etike ali objektivnega vrednotenja. Tudi na področju mednarodnega literarnega uveljavljanja je logika "cilja, ki opraviči vsa sredstva", vse bolj pripoznana kot legitimna tudi na najvišjih ravneh. V času agresivnega trženja in prisile k čim večji odmevnosti v javnosti je zahteva po literarnih rezultatih potisnjena v ozadje in zmaličena do nerazpoznavnosti. Resna literatura je v omenjenem okolju potisnjena na rob, njeno mesto je zapolnila hitro prebavljiva in dopadljiva instant produkcija, ki prej služi uveljavljanju avtorjev, razbremenjevanju bralcev in pridobivanju sebičnih privilegijev kot pa literaturi kot *istini* (uporabljam izraz, ki se izogne metafizičnemu bremenu pojma resnica in se naslanja na Heidegger-Pirjevec-Urbančičevo koncepcijo grške besede *aletheia*, ki pomeni razkritost). To pa še ne pomeni, da se dober pesnik zaradi tega odreče poeziji. Ali objavi v manj odmevnem svetovnem magazinu. Literatura pozna svoja pota učinkovanja. Je potrpežljiva in v osnovi računa na nekaj stoletij gor ali dol.

PESERL: Kot večletni direktor Vilenice, ki jo je s srednjo Evropo v mislih spočel Venó Taufer, vi pa ste je kontekstualno razširili in nadgradili, imate kar nekaj izkušenj na področju mednarodnih literarnih izmenjav. Tu in tam je slišati očitke, da prihajajo na Vilenico, tako kot na blejsko srečanje PEN-a, iz leta v leto isti ljudje in da med njimi ni zares pomembnih, renomiranih avtorjev. Prav tako niso redka namigovanja, da igrajo pri izbiri povabljenecv pomembno vlogo tudi osebni interesi organizatorjev; da gre, skratka, vsaj do neke mere za nekakšna medsebojna "dilanja". Koliko je na tem resnice? Je težko zagotoviti udeležbo ustreznih avtorjev? Kdo vse sploh sodeluje pri izboru? In kakšen je neto izkupiček vileniške prireditve za slovensko literaturo?

OSOJNIK: Treba je razčistiti pojme. Avtorje, ki jih vabimo na Vilenico, predlagajo bodisi naši člani, svetovalci Vilenice, člani žirije za Mednarodno nagrado Vilenice, prejšnji gosti Vilenice, uredniki ali zunanji sodelavci ter drugi. O avtorjih se pogovarjamo na sestankih žirije. Ni avtorja, ki bi prišel na prireditev dvakrat. Če je bil avtor enkrat že objavljen v zborniku Vilenice, se *kot avtor* srečanja ne more več udeležiti. Razen če je nagrajenec Vilenice, kot lani Jaan Kaplinski ali predlani laureat Mihalić oziroma večina nagrajencev pred njima. To je zapisano v pravilniku. Res je, da se nekateri ljudje vračajo na Vilenico, vendar ne kot avtorji, ampak kot uredniki, svetovalci, novinarji ali drugi, ki lahko koristijo na različnih področjih mednarodnega uveljavljanja slovenske književnosti. Mogoče je bilo kdaj prej kaj "dilanja". Ali odločanja na podlagi osebnih koristi. Ne vem. A zdaj tega gotovo ni. Posamezni individualni predlogi in pobude pa nimajo ničesar opraviti z osebnimi interesi organizatorja. Gotovo ni slabo, če na Vilenico povabimo prevajalca našega najbolj prevajanega pesnika. To je ena redkih priložnosti, da se oddolžimo avtorjem, ki so kaj naredili za nas in našo književnost v svojem prostoru. Ali če naredimo uslugo reviji Sodobnost in na Vilenici predstavimo prozaiste srednje generacije, ki so bili v zameno za predstavitev naših pisateljev v madžarščini (v *Lettre International*) objavljeni

na njenih straneh. In nič napačnega ni, da smo večkrat povabili ameriškega pesnika Richarda Jacksona, ki je v Ameriki veliko naredil za slovensko poezijo, saj je objavil in v svojem seminarju predstavil več kot petindvajset slovenskih avtorjev. Prav tako je omogočil, da je bila Vilenica predstavljena v zelo pomembnem almanahu Poets' Market, ki ga je mogoče dobiti skorajda v vsaki samopostrežni trgovini v ZDA. To nas, razen da mu plačamo prenočišče, ne stane praktično nič. Temu se na področju trženja reče dobro izpeljana promocija Slovenije in slovenske poezije.

Razlogov, da ne dobimo toliko svetovno znanih avtorjev, je več. Prvo vprašanje, na katerega moramo biti pozorni, je, ali Slovenija sploh ima potrebno infrastrukturo, ki bi aktivno podprla kakega nobelovca. Če bo prišel na Vilenico, mu moramo ponuditi še kaj več kot samo dober honorar. Recimo več nastopov v najprestižnejših okoljih, predavanje na univerzi, ekskluzivne intervjuje in tako dalje. Spominjam se konference urednikov kulturnih strani glavnih evropskih dnevnikov, ki smo jo imeli pred tremi leti. Na njej poleg urednic kulturnih strani časopisa Dnevnika ni bilo nikogar, čeprav so bili kulturni uredniki in novinarji vseh naših časopisov vabljeni že od samega začetka. In to večkrat. Kljub temu, da je bil uvodničar svetovno znani francoski mislec Regis Debray. Avtorja vrhunskega ranga pa tudi ne moremo namestiti v Klub hotel.

Seveda se s temi omejitvami intenzivno ukvarjamo, a dvigniti Vilenico na najvišjo raven zahteva še kaj drugega, kot nepremišljene očitke, lepe misli in prazne besede. Podobna srečanja v tujini imajo okoli 500.000 EUR težak proračun. Naš z vsem prostovoljnim delom in prijaznimi uslugami domačinov na Krasu doseže okoli 140.000 EUR, od česar država primakne manj kot 45.000 EUR (in to vsako leto 10% manj), torej manj kot polovico. Pri organizaciji podobnih festivalov po svetu dela najmanj šest profesionalno zaposlenih oseb. Pri Vilenici sem polno zadolžen za organizacijo samo jaz, pomagata pa mi obe tajnici DSP, računovodkinja DSP in Aleksander Peršolja iz kulturnega doma Srečko Kosovel v Sežani, ki pa so vsi preobremenjeni s svojim delom. V svetu ne obstaja niti eno srečanje najvišjega ranga, ki ne bi plačevalo avtorjem honorarja in potnih stroškov. Mi si honorarjev na žalost ne moremo privoščiti. Kaj šele, da bi plačevali potne stroške.

Kljub temu smo gostili veliko svetovno znanih in kvalitetnih avtorjev. V zadnjem Vileniškem zborniku so našeta imena dosedanjih udeležencev prireditve. Že med nagrajenci so omenjeni najvidnejši avtorji iz srednje Evrope: Tomizza, Handke, Kundera, Herbert, Esterhazy, Kaplinski, Zagajewski in številni drugi pisci svetovnega slovesa. Med ostalimi pa so našeteni mednarodno pomembni avtorji (Milosz, Ash, Magris, Konrad, Szymborska, Debray ...). Ko smo lani organizirali srečanje vodij mednarodnih literarnih festivalov iz celega sveta, so pohvalili naš kakovosten izbor avtorjev (nekateri slovenski avtorji so ga seveda škodoželjno dali v nič). Marsikdo zdaj preko Vilenice išče zanimive književnike iz srednje, vzhodne ali jugovzhodne Evrope ter jih vabi na prireditve

v svojih državah. Več kot 20% avtorjev, gostov Vilenice, je samo v zadnjih dveh letih zaradi udeležbe na tem srečanju stopilo v svet.

Vilenica predstavlja tudi za slovenske književnike pomembno odskočno desko v svet. Samo v zadnjem letu je bilo na podlagi tam vzpostavljenih stikov objavljenih več kot dvajset slovenskih avtorjev v več kot desetih jezikih. Nekateri v obskurnih revijah, drugi v vodilnih na njihovem jezikovnem področju (no, najbrž bi tudi večino slovenskih revij uvrstili med svetovno obskurne publikacije). Z več kot petindvajsetimi mednarodnimi partnerji s celega sveta sodelujemo pri petih mednarodnih projektih in v teku so pogovori za mnoge nove. Poleg Mittelfesta iz Čedadada predstavljamo enega od dveh uradnih kulturnih programov meddržavne povezave Srednjeevropska pobuda (CEI). Sodelujemo z mnogimi najvidnejšimi kulturnimi institucijami v srednji Evropi, oblikujemo vrsto revialnih izmenjav (s Čehi, Francozi, Madžari, Slovaki, Indijci). V okviru kulturnega programa Evropa 2000 smo pridobili status enakovrednega partnerja. Skupaj z italijanskimi kolegi (Sidaja, Edizione Multimedia) organiziramo mednarodni literarni festival v Trstu. Smo nosilci internetne omrežne povezave med mednarodnimi literarnimi festivali iz celega sveta (kar predstavlja prvorazredno distribucijsko omrežje). Smo partnerji pri internetnih pesniških straneh www.poetry.com (v angleškem jeziku) in www.Lyrikline.org (v nemškem). Ravno kar smo bili predstavljeni tudi na straneh omrežnega časopisa www.slope.com.

In tako dalje. Koliko je bilo povezav in stikov na zasebnih ravneh, je nemogoče povedati. Na pobudo Vilenice in v sodelovanju z revijo DSP Litterae Slovenicae smo samo v zadnjih letih s posebnimi izdajami v francoščini, nemščini, angleščini, italijanščini ali španščini predstavili Srečka Kosovela, Kajetana Koviča, Vena Tauferja, Daneta Zajca in Lojzeta Kovačiča. Za letos pripravljamo poezijo Svetlane Makarovič. Poleg tega publiciramo še vrsto drugih izdaj (zbornikov esejev, monografij in podobno).

PESERL: Kakšna se vam zdi slovenska literarna scena? Dober poznavalec slovenske preteklosti se ne more znebiti občutka, da ni kaj prida drugačna, kot je bila v svojih najhujših časih. Zamere se vrstijo po dnevnem redu, prijatelji v medijih drug drugega trepljajo po ramenu in objavljajo v revijah, neprijetni tekmeči so omalovaževani ali največkrat kar zamolčani, vse preveč je samozvanih in z ožjim konsenzom ustvarjenih "genijev" in vse premalo poštene in tehtne kritične presoje njihovega dela, posamezniki in ožje skupine se pehajo v ospredje z vsemi sredstvi in vse prepogosto na račun drugih, premalo je medsebojne strpnosti in načelne pripravljenosti, da se spoštujejo pravila igre, literarni zgodovinarji kot da živijo na drugem planetu itd. Je tako hudo? Ali nemara še huje?

OSOJNIK: V veliki meri je slovenska "uradna literarna scena" taka, kot pravite. Kot sem že pisal, gre seveda za celovito zgodbo. Eno izmed njenih pomembnih negativnih ozadij je stanje stroke, ki se ukvarja z literaturo. Slovenija je ena

redkih držav na svetu, ki nima instituta za sodobno domačo literaturo. Ali kake druge tovrstne ustanove. Razen Društva slovenskih pisateljev, ki pa se ga na podlagi najnovejšega družbenega tretmaja uvršča med ljubiteljska društva, kot so filatelistično ali gasilsko. Nimamo niti oddelka na univerzi niti akademije. Slovenska literatura je zato prepuščena kaotičnemu, prostovoljnemu toku trenutnih razmer, znotraj katerega si posamezni avtorji bolj ali manj uspešno utirajo pot v sekundarnih institucijah, kot so revije, založbe, "javno mnenje" in tako dalje bolj, ne da bi točno vedeli, kam in zakaj. Nobenih kriterijev ni; nekatere se slavi do neba, ne da bi bilo jasno, zakaj, druge pa se enostavno prestopi in potisne v kot. V katerikoli drugi državi se lahko socialno podcenjeni avtor umakne iz okolja (mesta), ki ga ne mara, in se uveljavi v drugi sredini v istem jezikovnem prostoru. Thomas Mann je eden najslavnejših primerov te vrste. Še danes se o njem v Lübecku ne sme niti pisniti. Uspel je šele, ko se je preselil v München.

V Sloveniji imamo samo Ljubljano. Žal tudi Maribor ne predstavlja močnega centra, ampak z zavistjo in postrani gleda proti zmagu na Ljubljanskem gradu. Trst, ki je predstavljal zatočišče za Kosovela, Kocbeka, Pahorja, Rebulo in še koga, pa je prav tako potisnjen na stranski tir. Kam naj se torej umakne slovenski avtor, če noče kokodakati in lajati v zboru, ki mu sploh ni do literature kot take? Na rob, v samoto? Na ognjenik svoje ustvarjalne strasti, na katero z vseh strani pritiskajo prezir, cinizem, ignoranca in posmeh? Nič čudnega ni, če človek vsake toliko časa potone v mračno depresijo in brezizhodno tesnobo.

PESERL: Država namenja kulturi iz leta v leto manj denarja. Celo iz krogov Ministrstva za kulturo je slišati, da je bila kultura v Sloveniji predolgo in preveč razvajana. Vedno bolj prevladuje prepričanje, da je dobro in torej podpore vredno le tisto, kar je tržno uspešno. Nič nenavadnega torej, da imajo novi oblastniki več posluha za nogomet, smučarske skoke in podobno kot za "mokra cveteče rožice poezije" in druge krhke, "nekoristne" plodove elitne kulture. Kako dolgo, mislite, se mora nadaljevati ta trend, preden bo razdejanje na področju slovenske kulture postalo očitno? In kako to, da ne more političnim strankam na oblasti nihče dopovedati, kako pomembna je pred vključitvijo v Nato in EU za slovenski narod njegova kultura, predvsem tisti njen del, ki je povezan s slovensko samobitnostjo in jezikom?

OSOJNIK: Mislim, da smo se po sto letih napora, da bi oblikovali močno kulturo, vrnili v stanje "čitalniške" produkcije. Literatura, če spregovorim samo o njej, je izrinjena iz jedra pozornosti države. Mislim, da gre za odsotnost razumevanja. Ne v smislu nerazumevanja, ampak nevednosti, nepremišljevanja o lastnih temeljih. Literatura, še posebej izvirna domača književnost, ni oblika parazitizma na plečih dobrega in uspešnega gospodarstva, ampak tisti temeljni laboratorij, ki ljudem, sporazumevajočim se v slovenščini, to sporazumevanje sploh omogoča. Če ne bi bilo literatov, ne bi bilo sodobnega jezikovnega orodja,

ki nam omogoča izraziti najosnovnejše predstave in misli. Te se stalno spreminjajo in nadgrajujejo in za to mora nekdo skrbeti. Brez celovite izrazne moči živega jezika (mislim na predstavní svet v celoti) ni mogoče uspešno poslovati, trgovati in se pogajati. Osnovne slike sveta nastajajo in se preoblikujejo v metalurški delavnici literature.

Slovenski primer je še posebej značilen. Ne bi imeli slovenske države, če ne bi bilo omenjenih literarnih laboratorijev, saj se je ideja samostojne države oblikovala prav v nedrjih literarne ustvarjalnosti. Govoriti, da je slovenska literatura razvajana, pri tem pa ji dodeljevati tako skromen delež, predstavlja skrajni cinizem. Še posebej, če seštejemo vsa sredstva za literaturo in jih primerjamo s sredstvi za ostale dejavnosti. Zdi se, da bomo spet ponovili že predelano lekcijo in prepustili izvirno domačo literaturo in ključni delež, ki ga dobavlja v predstavní potencial naroda, posameznikom ali neformalnim ljubiteljskim krožkom, ki bodo, tako kot v preteklosti, odvisni od spontaníh pobud posameznikov. Lep obet za čase, ko se bomo znašli v krogu EU, obdani s kolegi, za katerimi stojijo celovita tradicija, dobro organizirane institucije in močna državna podpora, ker se dobro zavedajo, da gre za pomembna vprašanja preživetja.

PESERL: S kakšnimi občutki vas navdaja globalizacija? Kaj nam prinaša dobrega in kaj slabega? Ali je zaton majhnih jezikov, kakršen je slovenski, neizogiben in bodo naši vnuki, morda že naši otroci, brali in pisali predvsem v popačeni mednarodni angleščini, nekakšni latinščini novega tisočletja? Bi se vam zdelo tragično, če bi preživeli kot fizični osebkí, izginili pa kot narodna skupnost? In kako se lahko ubranimo pred tako usodo, ki ji v preteklosti niso utekle niti večje in močnejše nacionalne skupnosti?

OSOJNIK: Globalizacija je dejstvo. Kakorkoli že gledamo nanjo, bodisi kot na obliko ameriškega neokolonializma ali pa pojav Imperija (Hardt, Negri), v obeh primerih gre za procese velekapitala, ki se ne omejuje več na nacionalne ekonomije, ampak je planetaren. Mercedesu je prekleto vseeno, če prodaja svoje avtomobile Indijcem, ne pa Nemcem. Glavno, da imajo kupce. Marx nas je podučil, da kapital predstavlja materialno silo. Temeljno načelo kapitalске spirale zahteva profit za vloženi denar. Čim večji in slečen vseh "bremen" (davkov ali socialnih prispevkov in tako dalje). Tudi če je človek lastnik še takega bogastva, se ne sme ustaviti, vlagati mora naprej in znova ustvarjati vsaj minimalen dobiček, ki bo ohranil njegov kapital. V omenjenem procesu človek ne predstavlja odločilnega dejavnika. Je zgolj parcialni izvrševalec (ozioroma žrtev) omenjene sile. Globalizacija predstavlja trenutno fazo tega procesa, ki poskuša svetu vsiliti malce dopolnjeno monokulturo Zahoda in en sam jezik, angleščino. Vse govorjenje o človekovih pravicah, multikulturalnosti, demokraciji, enakovredni dostopnosti do informacij, komunikacij (prek omrežja) in podobno je prazno rožljanje z ideološkimi slikami, ki jih velekapitalski protagonisti ne jemljejo resno. Oziroma zgolj kot obliko privlačne podobe, za katero se

skrivajo. Sebe in resnico svojega početja. Ni res, da resnice ni, je, le da so jo skrili za zapleteno mrežo tolmačenja, čez katero se je v tej obliki težko prebiti.

Toliko o eni sami civilizaciji, ki noče nič slišati o dialogu z drugimi, saj je po mnenju njenih ideologov (Fukuyama, Rohrty, Huntington, Kissinger in drugi) najrazvitejša in ima edina v sam temelj vgrajen princip samokritike. Ampak bog ne daj, da bi ga resno vzeli. Takoj se začne mahati z zastavo antiamerikanizma. Toda to predstavlja samo eno plat medalje. Po koncu hladne vojne in delitve sveta na Nato in Varšavski pakt se danes oblikuje nova polarizacija sveta, ki na eni strani vidi monocivilizacijo Zahoda, na drugi pa planet različnih civilizacij, brezštevlnih kultur in različnih jezikov, torej delitev na En-svet in skupni svet razlik, svet enega jezika in svet dialoga med mnogimi jeziki. Možnost preživetja slovenščine vidim v možnosti in sposobnosti govorcev slovenščine, ki bodo v njej lahko razmišljali in oblikovali podobe in koncepte, s katerimi bodo nagovarjali skupne globalne, planetarne in kozmične razsežnosti konkretnega življenja globalnega, planetarnega človeka kot takega. V tem je edina možnost, da preživimo. Majhnost ali velikost "naroda" v končni fazi ni pomembna.

O tem sem prvič razmišljal, ko sem na enem izmed potepanj po Iraku spoznal nekega Kaldejca. Bil sem namreč prepričan, da je to biblijsko ljudstvo že davno izginilo z obličja zemlje in se utopilo v oceanu arabščine. Pa se ni. Torej se tudi nam ni treba. Seveda pa bomo morali svetu kaj ponuditi. Kaj takega, kar je izvirno naše, a je hkrati univerzalno, se pravi, nagovoriti univerzalno na svoj specifičen način. Garant za to je lahko tudi jezik. Osebnost sem nagnjen k utopičnim projektom. Ampak dejstvo, da smo in da imamo samostojno državo, govori v prid utopičnemu pogumu in optimizmu.

